

Aan de Minister van Justitie en Veiligheid

nota

Voorbereiden gesprek Kamerleden woensdag 2 december 2020 van 18.30-19.15 uur.

Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Sector Juridische Zaken en
Wetgevingsbeleid

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20301
2500 EH Den Haag
www.rjksoverheid.nl/jenv

Contactpersoon

5.1.2e

T 5.1.2e
5.1.2e@minjenv.nl

Datum

1 december 2020

Ons kenmerk

3118271

Dossiernummer

3026197

1 Doel nota

Voorbereiden gesprek Kamerleden (Van der Staaij/SGP, Segers/CU en Van Dam/CDA) over stand van zaken met betrekking tot ontwikkelingen met de kerken en maatregelen.

Advies/spreekpunten:

- Benoemen dat u regelmatig contact heeft met het CIO om de situatie t.a.v. de kerken te bespreken.
- Eén van de punten die daarbij ter sprake komt, is de routekaart voor kerken; een initiatief dat volgt o.a. uit overleg met het CIO medio oktober en vragen die zijn gesteld over maatwerk tijdens de kamerbehandeling van het wetsvoorstel Tijdelijke wet maatregelen covid-19 (verder: Twm).
- Benadrukken dat voorbereiding op verschillende scenario's goed is, maar de routekaart voor kerken op bepaalde punten afwijkt van de routekaart van de overheid: de max. aantallen voor samenkomsten.
- Het dringende advies aan de kerken blijft om aan te sluiten bij de overheidsmaatregelen. Zoals bekend kunnen kerken van overheidsregels afwijking in verband met vrijheid van godsdienst en scheiding tussen kerk en staat.
- Het is echter niet aan de overheid die de (landelijke) maatregelen opstelt, om die afwijking vervolgens alsnog goed te keuren of te steunen. Het is dan aan de kerken zelf om af te wijken en daar de verantwoordelijkheid voor te nemen.
- Benoemen dat u graag in gesprek blijft met het CIO en de christelijke partijen over maatwerk en de wenselijkheid dat het CIO zich aansluit bij toekomstige (nieuwe) maatregelen.
- Aangeven dat u het CIO medio november heeft geadviseerd terughoudend te zijn om de routekaart op dat moment te verspreiden. V.w.b. de groepsgrootte

heeft u aangegeven dat daar meer differentiatie bij nodig is, en ook meer toespitsing op de situatie, waarbij u de hoop hebt uitgesproken dat er in de tweede helft van december meer mogelijk zou zijn, ook voor kerken.

- Dat u daarnaast kennis heeft genomen van het feit dat de routekaart door het Reformatorisch Dagblad op 21 november is gepubliceerd, waarbij het CIO in haar reactie heeft aangegeven dat dit niet de bedoeling was en het een concept is.

- Voor de Kerst (en andere vieringen na de Kerst) zullen het OMT-advies en de maatregelen die het kabinet rond 8 december naar buiten brengt mede bepalend zijn of het verantwoord is de kerken te steunen in hun behoefte aan ruimere mogelijkheden. Overigens ligt dit op dit moment niet in de lijn der verwachtingen, gelet op de tegenvallende besmettingscijfers.

**Directie Wetgeving en
Juridische Zaken**
Sector Juridische Zaken en
Wetgevingsbeleid

Datum
1 december 2020

Ons kenmerk
3118271

2 Aanleiding, gevraagde actie(s) en advies

U heeft a.s. woensdagavond een gesprek met een aantal kamerleden van de SGP (Van der Staaij), Christen Unie (Segers) en het CDA (Van Dam) om hen bij te praten over de laatste ontwikkelingen met betrekking tot de kerken in relatie tot de maatregelen ter bestrijding van COVID-19. De afgelopen periode is via het CIO en ook bij de behandeling van het wetsvoorstel Twm zogenaamd maatwerk voor kerken ter sprake gekomen, nadat het vierde communiqué op 5 oktober is uitgebracht. Het CIO heeft voorgesteld dit uit te werken en dit heeft geresulteerd in een routekaart voor kerken (die u al eerder ontving maar nogmaals is bijgevoegd).

3 Toelichting op het advies

Op 19 november jl. heeft u voor het laatst gesproken met het CIO en een aantal kerkelijke vertegenwoordigers:

- U heeft het CIO geadviseerd terughoudend te zijn om de routekaart nu te verspreiden en de hoop uitgesproken dat er in de tweede helft van december meer mogelijkheden zijn, ook voor kerken. U heeft aangegeven dat het belangrijk is dat een eenduidige boodschap naar buiten wordt gebracht. Als de routekaart op dat moment naar buiten zou worden gebracht met andere regels, dan die landelijk gelden, zou dat verwarring scheppen.
- U heeft aangegeven dat begin december (rond 8 december) het OMT advies komt en dat op basis van dat advies het kabinet verdere stappen zet.
- Vanuit het CIO was er begrip maar ook teleurstelling, men vond dat de routekaart juist ook een middel kan zijn om kerken wel alvast perspectief te bieden en waarbij daarnaast ook het dringend advies van de Minister (huidige lijn handhaven) kan worden uitgedragen.
- Van belang is dat begin december er nader wordt gekeken aan de hand van het OMT advies en maatregelen kabinet. Dat betekent routekaart pas insteken als er meer duidelijkheid is en op lange termijn kijken wat mogelijk is. Tussentijds kan dan nog worden gekeken of een aantal dingen anders moet in de routekaart.

Op 10 december staat een vervolgspraak met het CIO gepland. De projectdirectie covid-19 heeft vorige week met een afvaardiging van het CIO (werkgroep) gesproken over de routekaart voor kerken en aangegeven dat:

- Het advies blijft om met de routekaart voor kerken aan te sluiten bij de routekaart van de overheid. Zoals bekend kunnen kerken van overheidsregels afwijken in verband met vrijheid van godsdienst en scheiding tussen kerk en staat. Het is echter niet aan de overheid die de maatregelen opstelt, om die afwijking vervolgens alsnog goed te keuren. Het is dan aan de kerken zelf om af te wijken en daar de verantwoordelijkheid voor te nemen.
- Tijdens het gesprek zijn opnieuw de verschillen tussen de routekaart van de overheid en de routekaart voor kerken besproken, waaronder de verschillen in aantallen van de samenkomsten. Het CIO heeft aangegeven voortsnog de aantallen in de routekaart voor kerken niet te wijzigen. Het advies is gegeven om ook hierbij aan te sluiten bij de overheidsmaatregelen en de aantallen voor samenkomsten.
- Daarnaast is besproken de wens om nadrukkelijker in de routekaart aan te geven dat digitale/online diensten worden geadviseerd, zoals ook in communiqué 4 beschreven staat. Het CIO gaf aan dit te doen. Verder is gerefereerd aan de mail die u op 13-11 zond aan de voorzitter van het CIO.
- Tenslotte is aangegeven dat in december een vernieuwde overheidsroutekaart van de overheid zal worden gepubliceerd op basis van de geleerde lessen en het OMT-advies. Geadviseerd is om deze ontwikkeling te volgen en ook hierbij zo veel mogelijk aan te sluiten.

Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid

Datum
1 december 2020

Ons kenmerk
3118271

4 Dilemma's

Scheiding kerk en staat

Vrijheid van godsdienst is de basis voor de scheiding van kerk en staat waarbij geldt dat de overheid zich zoveel mogelijk onthoudt van ingrijpen in de interne organisatie van kerkgenootschappen. Het past niet bij onze kerk-staat-relatie om als overheid (inhoudelijk) te sturen op een document dat vrijwillig (de bijgevoegde conceptroutekaart) is opgesteld door de kerken en binnen de wet blijft. Wel zijn de afgelopen weken door u aandachtspunten meegegeven en is het initiatief om maatwerk te ontwikkelen door u ondersteund.

Het belangrijkste aandachtspunt bij de routekaart blijft het maximaal aantal kerkgangers per dienst. Er wordt hierbij een onderscheid gemaakt tussen kleine (< 300 zitplaatsen) en grote kerken (> 300 zitplaatsen). Beiden sluiten niet aan bij de richtlijnen voor 'samenkomsten'. In het geval van risiconiveau zorgelijk, ernstig, of zeer ernstig wordt voor kerkgebouwen met een capaciteit van < dan 300 zitplaatsen een maximaal aantal van resp. 100, 60 en 30 genoemd. In het geval van risiconiveau zorgelijk, ernstig, of zeer ernstig wordt voor kerkgebouwen met een capaciteit van > dan 300 zitplaatsen een maximale capaciteit van resp. 20, 15 en 10 % genoemd. Bij de grotere kerken (bijv. 1000 kom je dan uit op een max. van b.v. 100 (10% bij risiconiveau zeer ernstig). Het CIO hecht aan dit maatwerk. Deze uitwerking zien zij als een uitvloeisel van het gesprek met u medio oktober om zelf met maatwerk te komen; op deze wijze voldoen ze hieraan ook al wijkt dit maatwerk af van de routekaart overheid. U wordt geattendeerd op een uitspraak van een Franse rechter van 29-11 jl.:

<https://www.msn.com/nl-nl/nieuws/buitenland/franse-hof-wijst-beperking-tot-dertig-kerkgangers-per-dienst-af/ar-BB1bsDmn>

Het gaat om een kortgedinguitspraak. Mogelijk komt dit in het gesprek met de kamerleden aan de orde (zie verder onder punt 8).

U heeft eerder benoemd in een gesprek met het CIO bereid te zijn het RIVM te bevragen of locaties meer mensen kunnen ontvangen dan nu het geval is (d.m.v. van een m2 norm). Gezien het huidige epidemiologische beeld, is dit nu niet aan de orde. Mogelijk zal het RIVM hierover op een passender moment bevrraagd worden.

**Directie Wetgeving en
Juridische Zaken**
Sector Juridische Zaken en
Wetgevingsbeleid

Datum
1 december 2020

Ons kenmerk
3118271

5 Politieke en bestuurlijke context

- De Twm en de onderliggende regelgeving zijn per 1 december in werking getreden. De conceptroutekaart levert vooralsnog geen strijd op met de wet, de amvb (veilige afstand) en de ministeriële regelingen. De wet geeft een uitzondering op groepsvorming als het gaat om personen die hun godsdienst of levensovertuiging in gemeenschap met anderen belijden.
- Kerken spreken met de routekaart uit dat zij vrijwillig bereid zijn op- dan wel af te schalen (dus wel rekening te houden met aantallen) indien men op een bepaald risiconiveau zit. Punt is, zoals hierboven aangegeven, dat het CIO in de conceptroutekaart bij kerken < 300 plaatsen andere aantallen hanteert dan in de overheidsroutekaart en bij kerken met > 300 plaatsen percentages hanteert van het max. aantal plaatsen in een kerk. Dit kan vragen oproepen in de samenleving.
- Het zingen in de kerk is altijd een aandachtspunt. In het vierde communiqué wordt het zingen dringend ontraden en ook in de routekaart wordt het bij een aantal risiconiveaus ontraden. De wet en de ministeriële regeling geven geen regels omtrent het zingen (geen schreeuw- of zingverbod zoals in de noodverordening).
- Aandachtspunt is de verhouding met het thans geldende communiqué: is de routekaart straks een vervanging van het vierde communiqué en zo ja, wanneer wil men met de uitgangspunten uit de routekaart gaan starten. Het CIO wil daar zo snel mogelijk mee starten.

6 Communicatie

- Na het uitbrengen van het vierde communiqué door het CIO en andere religieuze koepelorganisaties op 5 oktober jl. is de belangstelling in de media verminderd, zij het dat vorige week zaterdag de conceptroutekaart is gepubliceerd in het RD. Dat laatste heeft verder weinig media-aandacht gehad.
- Hoewel er nog steeds kerken zijn die met meer dan maximaal 30 personen bij elkaar komen, zien we dat de meeste kerken zich wel houden aan het dringend advies van het CIO om met max. 30 personen bij elkaar te komen dan wel de vieringen digitaal vorm te geven.
- De verwachting is dat als kerken met de routekaart meer ruimte krijgen er vragen zullen komen uit de samenleving komen waarom kerken wel meer mensen mogen ontvangen en b.v. theaters niet.

7 Afstemming

NCTV: 5.1.2e

DBO: 5.1.2e
DCOM: 5.1.2e

Directie Wetgeving en
Juridische Zaken
Sector Juridische Zaken en
Wetgevingsbeleid

8 Bijlagen

- Conceptroutekaart kerken met toelichting (versie 9 november 2020).
- Uitspraak Franse rechter:
Link uitspraak 29-11-20: <https://www.conseil-etat.fr/actualites/actualites/limite-de-30-personnes-dans-les-etablissements-de-culte-decision-en-refere-du-29-novembre>

Datum
1 december 2020

Ons kenmerk
3118271

Het gaat om een voorlopige voorziening. De rechter overweegt het nodige over de mogelijkheid eisen te stellen aan religieuze bijeenkomsten én het gevaar van die bijeenkomsten. De situatie in Frankrijk verschilt enigszins met die van Nederland omdat daar een wettelijk maximum is van 30 personen in een kerk en in Nederland niet: er is alleen een dringend advies van de religieuze koepels. De context is ook anders; andere gebouwen (zoals winkels) in Frankrijk hebben niet een soortgelijke vormgegeven limiet en in Nederland wel: max. 30 personen in een publieke binnenruimte, waarop ook een aantal uitzonderingen is (zoals doorstroomlocaties, onderwijsinstelling, personen die in gemeenschap met anderen hun geloof belijden of levensovertuiging belijden).

Het proces. De religieuze organisaties en een katholieke clericus hebben de Raad van State verzocht om met spoed het maximum van 30 personen te laten schorsen, dat de regering heeft opgelegd voor samenkomsten in religieuze gebouwen.

De beslissing van de rechter (Raad van State).

- De voorzieningenrechter beveelt de regering dat maximum binnen drie dagen aan te passen, bijvoorbeeld door een maximum te koppelen aan de oppervlakte van een gebouw of aan de maximumcapaciteit ervan, zodat het maximum strikt proportioneel is aan het gezondheidsrisico.
- De rechter overweegt dat religieuze samenkomsten de deelnemers blootstellen aan een besmettingsgevaar, dat des te hoger is omdat zij plaatsvinden in binnenruimtes, van beperkte omvang, gedurende een noemenswaardige tijd met een groot aantal personen en vergezeld gaan van gebeden die met luide stem worden herhaald of van zang, rituelen die contacten impliceren, verplaatsingen of met uitwisseling tussen de deelnemers.
- Daarom mogen toegangs- en aanwezigheidsvoorwaarden worden gesteld in religieuze plaatsen om de besmettingen te beperken, waarbij de vrijheid van godsdienst moet worden verzoend met het doel van bescherming van de gezondheid, dat door de Grondwet wordt erkend.
- Waar het uitgaansverbod nu echter wordt verlicht, wordt geen enkele andere activiteit die weer wordt toegestaan (met name niet-essentiële winkels) onderworpen aan een beperking van het aantal personen, los van de oppervlakte van de locatie. De bijzonderheid van religieuze ceremonies voldoet niet om het maximum van 30 personen te rechtvaardigen dat wordt opgelegd aan alle religieuze gebouwen, ongeacht hun grootte.
- De rechter heeft daarom bepaald dat het maximum disproportioneel is ten opzichte van het doel de volksgezondheid te waarborgen en dat de regering een ernstige en manifest onrechtmatige inbreuk heeft gemaakt op de vrijheid van godsdienst, die een fundamenteel recht is.